MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ JA YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
18.10.2023

METSO-, Helmi- ja Nousu – ohjelmien toteutus

METSO-ohjelma

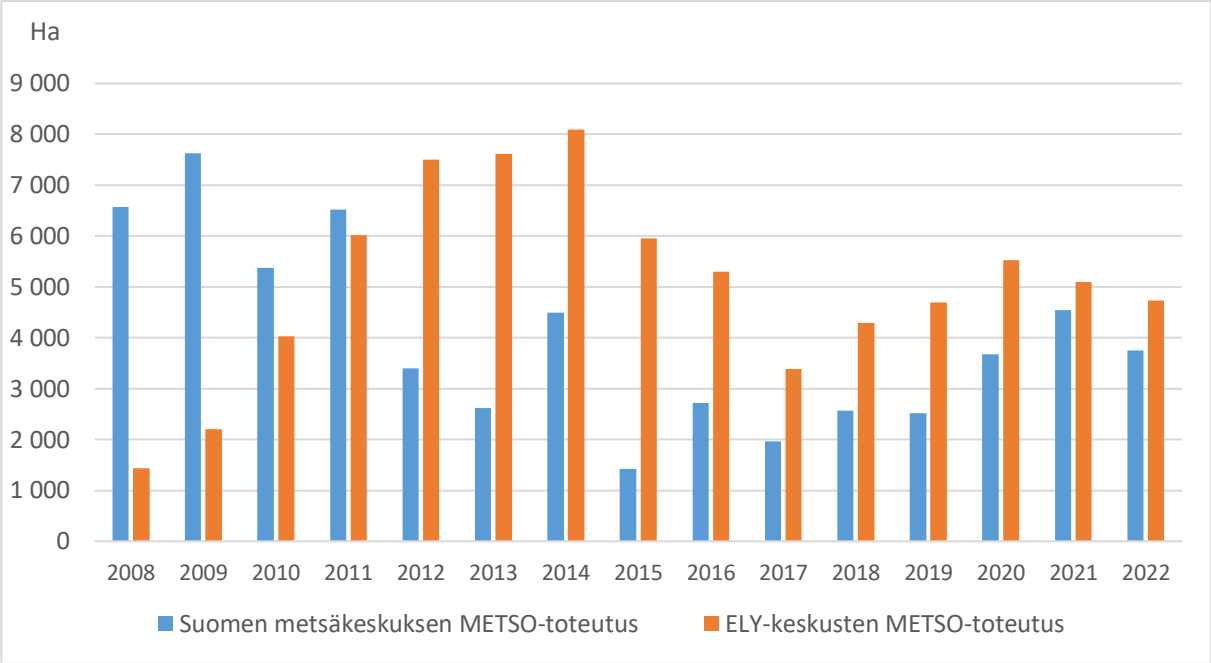
METSO-toteutus 2008-2022

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) 2008–2025 tavoitteena on osaltaan pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys. METSO-ohjelman tavoitteena (YM:n vastuulla oleva osuus) on vuoteen 2025 mennessä laajentaa suojelualueverkostoa 96 000 hehtaarilla sekä toteuttaa kestävän metsätalouden määräaikaisen rahoituslain mukaisia ympäristötukisopimuksia ja luonnonhoitohankkeita (MMM:n vastuulla oleva osuus) 82 000 hehtaarin alalla. METSO-ohjelma pohjautuu valtioneuvoston periaatepäätöksiin ja se sisältää neljätoista toimenpidettä (Valtioneuvosto 2008 ja 2014). Suojelun ja luonnonhoidon lisäksi METSO-ohjelmassa toteutetaan mm. tutkimusta, ohjelman seurantaa ja viestintää, metsänomistajien neuvontaa sekä metsäammattilaisten koulutusta.

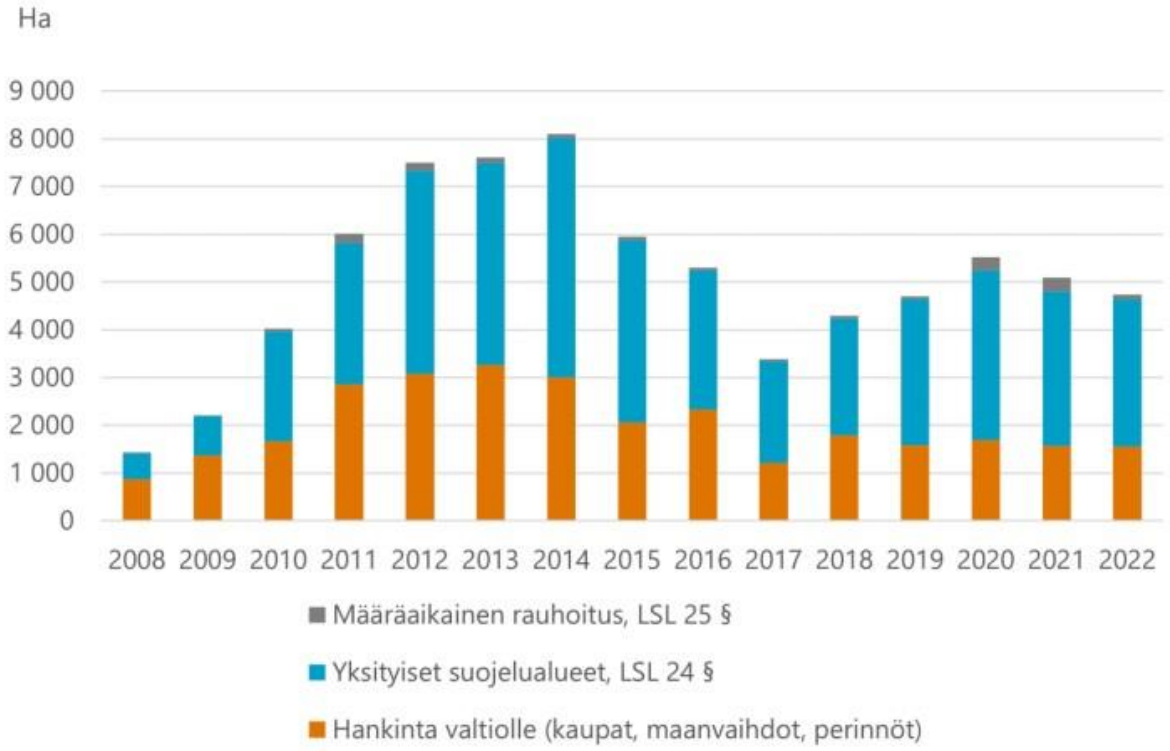
Taulukko 1. ELY-keskusten toteuttamien METSO-kohteiden arvo (sis. kauppojen ja yksityisten suojelualueiden sekä määräaikaisten rauhoitusalueiden korvausten lisäksi maanvaihdot ja perinnöt) ja Suomen metsäkeskuksessa METSOn toteutukseen käytetty rahoitus vuosina 2008–2022 (milj. euroa). Lähde: Ympäristöministeriö, ELY-keskukset, maa- ja metsätalousministeriö, Suomen metsäkeskus

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Yht.
ELY-keskukset	8,7	9,7	21,3	24,4	33,9	34,2	36,8	28,7	21,5	18	23,5	28,4	35,2	33,2	34,0	**391,6**
Suomen metsäkeskus, ympäristötuki	4,5	5,2	7,6	8,7	5,2	4,4	5,2	2,3	3,7	3,0	4,4	5,0	7,5	9,3	8,1	**84,1**
Suomen metsäkeskus, luonnonhoitohankkeet	2,4	2,3	2,5	2,2	1,6	1,3	1,4	0,7	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	0,5	0,9	**19,2**
Suomen metsäkeskus, yhteensä	6,9	7,5	10,1	10,9	6,8	5,7	6,6	3,0	4,1	3,6	5,1	5,8	8,4	9,8	9,0	**103,3**
Yhteensä	**15,6**	**17,2**	**31,4**	**35,3**	**40,7**	**39,9**	**43,4**	**31,7**	**25,6**	**21,6**	**28,3**	**34,2**	**43,6**	**43,0**	**43,0**	494,9

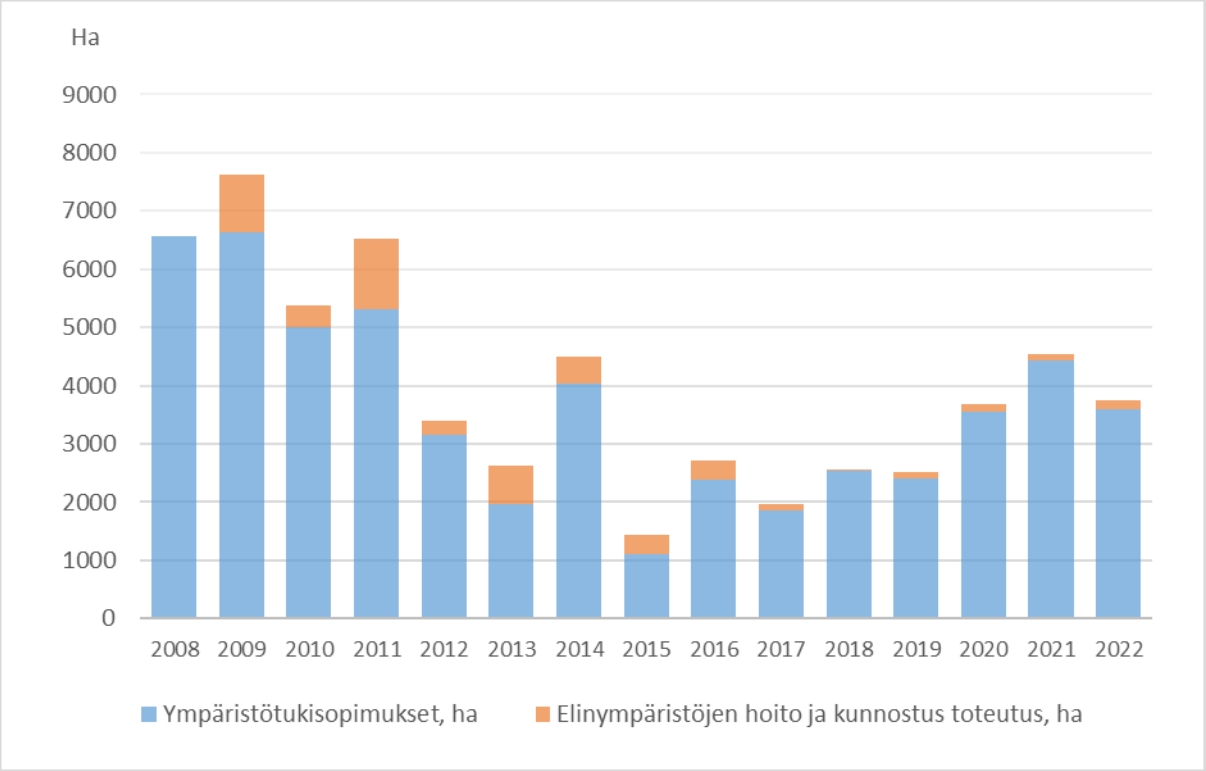
MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ JA YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
18.10.2023

Kuva 1. METSO-ohjelman toteutuspinta-ala (ha) ELY-keskuksissa ja Suomen metsäkeskuksessa vuosina 2008–2022. ELY-keskusten METSO-toteutuspinta-ala sisältää yksityiset luonnonsuojelualueet, valtiolle hankitut kohteet sekä luonnonsuojelulain mukaiset määräaikaiset rauhoitukset. Suomen metsäkeskuksen METSO-toteutuspinta-ala sisältää ympäristötukisopimukset ja luonnonhoitohankkeiden toteutuksen. Metsähallituksen vuonna 2014 toteuttama 13 000 hehtaarin valtion maiden METSO-suojelu ei ole mukana kuvan luvuissa. Lähde: Ympäristöministeriö, ELY-keskukset ja Suomen metsäkeskus, Kemera-vuositilasto.

Kuva 2. ELY-keskusten vuosina 2008–2022 toteuttamien METSO-kohteiden pinta-ala (ha) suojelukeinojen mukaan: kohteiden hankinta valtiolle luonnonsuojeluun, yksityiset luonnonsuojelualueet (Luonnonsuojelulaki 24 §) sekä alueiden määräaikainen rauhoitus (Luonnonsuojelulaki 25 §). Kuvan luvuissa ei ole mukana Metsähallituksen vuonna 2014 toteuttamaa 13 000 hehtaarin valtion maiden METSO-suojelua. Lähde: Ympäristöministeriö ja ELY-keskukset.

Kuva 3. METSO-ohjelman toteutus Suomen metsäkeskuksessa vuosina 2008–2022: Kemeran mukaiset ympäristötukisopimukset ja luonnonhoitotöiden toteutus METSO-elinympäristöissä (ha). Lähde: Suomen metsäkeskus, Kemera-vuositilasto.

Ympäristöministeriön vastuulla oleva METSO-toteutus 2020-2025

METSO-ohjelman pysyvän suojelun rahoitus on vaihdellut ohjelmakaudella (2008 alkaen) momentin 35.10.63 (Luonnonsuojelun hankinta- ja korvausmenot) mukaisessa suhteessa. Momentilta maksetaan METSO-ohjelman korvausten lisäksi kansallisia luonnonsuojeluohjelmia ja Natura-verkostoa sekä muut luonnonsuojelulaista johtuvat korvaukset. Vuodesta 2020 lähtien momentilta on maksettu myös Helmi-ohjelman mukaiset soidensuojelun korvaukset. Vuosina 2020 ja 2023 myönnettiin erillismääräraha Pohjois-Suomen metsien suojeluun (18 ja 9 milj. euroa).

METSO-ohjelmaa koskevan valtioneuvoston päätöksen mukaisesta pysyvän suojelun 96 000 hehtaarin tavoitteesta on toteutunut tällä hetkellä (9/2023) noin 92 000 hehtaaria (96%). Alustava ennuste vuoden 2023 määrärahan käytöstä pysyvään suojeluun on noin 24 miljoonaa euroa. Ympäristöministeriölle asetettu METSOn pysyvän suojelun tavoite tullaan saavuttamaan.

Maa- ja metsätalousministeriön vastuulla oleva METSO-toteutus 2023-2025

Vuonna 2023 on käytössä Kemeran ympäristötukisopimuksiin ja luonnonhoitohankkeisiin maa- ja metsätalousministeriön momentilta 30.40.45 (Metsäluonnon hoidon edistäminen, myöh. luonnonhoitomomentti) yhteensä 17,5 miljoonaa euroa. Luonnonhoitomomentin varat ovat kolmen vuoden siirtomäärävaroja. Kokonaissummasta 1,7 miljoonaa euroa on osoitettu Helmi-ohjelman toteutukseen. Vuoden 2022 luonnonhoitomomentin varat käytettiin täysimääräisesti ja ympäristötukihakemuksia siirtyi vuodelle 2023 maksuun noin 2,5 miljoonaa euroa. Rahoituksesta on varattu 13,6 miljoonaa euroa ympäristötukeen ja 3,9 miljoonaa euroa

luonnonhoitohankkeisiin. Luonnonhoitohankevaroihin kohdennetaan myös Helmi-ohjelmaan kuuluvien toimenpiteiden rahoitus, joka tulee pääosin käyttöön tulevina vuosina hankesuunnitelmien valmistumisen, hankehaun ja toteuttajien valinnan jälkeen.

Vuoden 2023 luonnonhoitomomentti käyttöarvio noin 13 milj. euroa, ja vuodelle 2024 olisi siirtymässä noin 4 milj. euroa. Kun vuoden 2024 talousarvioesityksessä luonnonhoitomomentille esitetään määrärahaa 11,0 milj. euroa, on vuonna 2024 käytettävissä oleva määräraha yhteensä noin 15 milj. euroa. Ympäristötukisopimusten suoritepinta-alaksi SMK arvioi vuodelle 2023 yli 4 000 ha. Näin ollen vuoden 2023 loppuun mennessä maa- ja metsätalousministeriön pinta-alatavoitteesta olisi saavutettu noin 78 % (noin 63 800 ha). Metsätalouden tukijärjestelmä ja siihen liittyvä lainsäädäntö (kemera => metka) muuttuu vuoden vaihteessa 2023/2024. Uuteen tukijärjestelmään siirtyminen pienentää vuosien 2023 ja 2024 ympäristötuen ja luonnonhoidon toteumaa.

Ympäristötukisopimuksia sekä luonnonhoitotöitä tulisi toteuttaa METSO-ohjelman loppukaudella vuosina 2024–2025 vuosittain runsaalla 9 000 hehtaarin pinta-alalla, jotta 82 000 hehtaarin tavoitteeseen päästäisiin. Nykyresursseilla tultaneen pääsemään 85-90 prosentin tasoon asetetusta tavoitteesta vuoden 2025 loppuun mennessä.

Lisätietoja METSO-ohjelmasta ja sen toteutuksesta: https://jukuri.luke.fi/handle/10024/553588

Helmi-elinympäristöohjelma

Helmi-ohjelmassa parannetaan heikentyneiden lajien ja luontotyyppien elinympäristöjen tilaa koko maassa. Kohteina ovat lintuvedet, suot, metsät, perinneympäristöt sekä pienvedet ja rannat. Helmi-ohjelman toimet perustuvat maanomistajien vapaaehtoisuuteen. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Helmi-elinympäristöohjelmasta 27.5.2021. Ohjelmassa on asetettu tavoitteita vuoteen 2030 ulottuvia tavoitteita sekä luonnonsuojelualueille että niiden ulkopuolisille alueille. Ohjelma on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen. Helmi-ohjelma on samalla keskeinen osa vuoden 2020 jälkeen uudistettavaa, YK:n biodiversiteettisopimuksen mukaista kansallista luonnon monimuotoisuuden suojelun strategiaa ja toimintaohjelmaa ja täyttää myös osaltaan EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteita.

Ympäristöministeriön hallinnonala

Ympäristöministeriön hallinnonalalla ELY-keskuksissa Helmi-elinympäristön valmistelu ja toteutus aloitettiin etupainotteisesti jo 2020 valtion tulo- ja menoarviossa osoitetun lisärahoituksen myötä. Ohjelman alkuvuodet Helmi-ohjelman toteutus ELY-keskuksissa ja Metsähallituksen Luontopalveluissa painottui ohjelman käynnistystä valmisteleviin toimiin: lisähenkilöstön rekrytointeihin ja perehdytykseen sekä luontoinventointeihin, kunnostustoimenpiteiden suunnitteluun ja tarvittavien lupien hankintaan. Hoito- ja kunnostustoiminta aloitettiin etupäässä suojelualueilla ja kuntien mailla. Vuosien 2021 ja 2022 rahoitusten vaikutus Helmi-ohjelman tavoitteiden edistymisessä näkyy merkittävimmin mm. soiden vapaaehtoisessa suojelussa ja ennallistamisessa (alla oleva taulukko). Arvokkaiden lintuvesikunnostusten vuosittaisissa määrissä näkyy vesistökunnostusten vaativa ja hidas suunnittelu sekä lupaprosessien viemä aika. Arvokkaiden lintuvesikohteiden kunnostustoimet ovat kalliita. Vesilupien lisäksi kustannusvaikuttavuudesta tulee tärkeä kriteeri Helmi-resurssien kohdentamisessa.

Lisätietoja Helmi-ohjelman toimenpiteiden etenemisestä https://ym.fi/helmi/tulokset.

Helmi-ohjelman soiden vapaaehtoisen suojelun, soiden ennallistamisen (hehtaaria) sekä arvokkaiden lintavesien kunnostusten (kpl) toteumat vuosina2020-2023

Ohjelman tavoite	**Tavoite 2030**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023 (arvio)**	**Toimenpiteen kokonaistavoitteesta saavutettu (%) vuoden 2023 lopussa (arvio)**
Soiden vapaaehtoinen suojelu	60 000 ha	5578	6079	5538	*5000*	*37 %*
Soiden ennallistaminen valtion ja yksityisillä luonnonsuojelualueilla	30 000 ha	1520	3115	5188	*3800*	*45,4 %*
Kunnostetaan SPA*-alueita ja muita suojelualueverkoston arvokkaita lintuvesikohteita	200 kpl	1	3	20	*25*	*24,5 %*

* SPA-alue = lintudirektiivin mukaiset erityiset suojelualueet, jotka ovat osa Natura 2000 -verkostoa.

Vuoden 2023 loppuun mennessä Helmi-ohjelmassa on suojeltu soita arviolta yli 22 000 hehtaaria, ennallistettu soita valtion ja yksityisillä luonnonsuojelualueilla yli 13 600 hehtaaria ja kunnostettu eri elinympäristöjä yli 1000 kohteella. Isoimpia työkohteita ovat vuosittain olleet suot, joita on ennallistettu vuosittain tuhansia hehtaareja. Metsäisisä elinympäristöjä on hoidettu vuoden 2023 loppuun mennessä arviolta yli 600 kohteella, mikä on sisältänyt niin lehtojen ja paahdeympäristöjen kuin lajistollisesti merkittävien kohteidenkin hoitoa. Purouomia on kunnostettu vuoden 2023 loppuun mennessä kymmeniä kilometrejä ja arvokkaita lintuvesikohteita kunnostettu yli 30 kohdetta. Rantaluonnon, kuten hiekkarantojen ja dyynien, kunnostuskohteita on valmistunut jo yli 50 kappaletta. Helmi-ohjelmassa on kuluneiden vuosien aikana kunnostettu myös yli 2300 hehtaaria perinneympäristöjä. Uusia kohteita on saatu pysyvään hoitoon joko maatalouden ympäristösopimuksin tai luonnonsuojelulain mukaisella tuella yli 1900 hehtaaria.

Luonnonsuojelun rahoituksesta kohdentuu Helmi-ohjelman toteutukseen vuoden 2024 talousarvioesityksessä yhteensä 23,3 miljoonaa euroa. Tästä noin 6,5 miljoonaa euroa ohjautuu soiden vapaaehtoiseen suojeluun momentilta 35.10.63. Noin 12,8 miljoonaa euroa kohdentuu etenkin ELY-keskusten kautta muun muassa ostopalveluina ohjelman toimenpiteisiin momentilta 35.10.21. Lisäksi samalta momentilta maksetaan ympäristöministeriön kuluja ohjelman toimeenpanoon sekä SYKEstä hankittavia asiantuntijapalveluita ohjelman toimeenpanon tueksi. Näiden lisäksi Metsähallituksen rooli Helmi-ohjelman toimeenpanossa on ollut keskeinen. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä Metsähallituksen Luontopalveluille kohdentuu 4 miljoonan euron lisäystä Helmi-ohjelman toimeenpanoon momentille 35.10.52, jotta vaikuttavaa toimintaa voidaan Luontopalveluissa jatkaa.

Helmi-elinympäristöohjelman rahoituksessa oli vuonna 2023 3 milj. euron siirto momentilta 35.10.21 momentille 35.10.52, mikä selittää TAE2024 momentin eroa edellisvuoteen. Helmi-elinympäristöohjelman kokonaisrahoitustason pieneneminen vuodesta 2023 alkaen hidastaa ohjelman tavoitteiden saavuttamista ja esimerkiksi Metsähallituksen luontopalvelut (momentti 35.10.52) ei todennäköisesti tule saavuttamaan Helmi-elinympäristöohjelman vuoteen 2030 asettuja tavoitteita nykyisellä rahoitustasolla.

Rahoitus Helmi-elinympäristöohjelmaan, milj. euroa.

Momentti	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**TAE2024**
35.10.21 Eräät luonnonsuojelun menot	20	2	23,3	9	12,8
35.10.63 Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot	12	10	7,5	5	6,5
35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät	10	14,5	13	3	4
Yht.	**42**	**52,5**	**43,8**	**17**	**23,3**

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ JA YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
18.10.2023

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala, Helmi-toteutus 2023-2024

Metsäkeskuksen Helmi-kokonaistavoitteet ovat vuoden 2030 loppuun mennessä kunnostaa 100 lintukosteikkoa, tehdä 100 vesienpalautusta suojelusoille ja tehdä 10 000 ha soiden ennallistamista yksityisten maaomistajien mailla.

Helmen toteutustukea saatiin ensimmäisen kerran kuluvalle vuoden luonnonhoitomomentille 1,5 milj. euroa. Tavoitteet vuosille 2023-24 ovat 10 kosteikkoa, 10 vesien palautusta, 1 200 ha ennallistamista. Tämän hetken tilanne: on suunniteltu 8 kosteikkoa, 6 vesienpalautusta, 22 ha soiden ennallistamista. Osa kohteista suunniteltu aiemmin ja osa suunnitteluvaiheessa (yli 400 ha ennallistamista). Helmi-toimenpide kohteet suunnitellaan omaksi luonnonhoitohankkeeksi tai osaksi vesiensuojeluhanketta, jatkossa myös suora maanomistajan haku luonnonhoitotukeen. Toteutustukea ei ole vielä käytetty Helmi-toimenpiteisiin. Prosessi pitkä, toteutuksesta vastaavat luonnonhoitohankkeiden hankehaussa valittu toteuttaja ja varojen käyttöön vaikuttavat mm. sääolosuhteet ja muut työmaat.

Riistanhoitomomentilta (30.40.50) tehtäviä Helmiohjelman tavoitteita toteutetaan SOTKA-hankkeen nimen alla SOTKA-kosteikkoina Riistakeskuksessa ja SOTKA-levähdysaluehankkeena Suomen Metsästäjäliiton ja Birdlife Suomen yhteishankkeena. SOTKA-kosteikot ovat vapaaehtoisesti maanomistajien tuella kunnostettavia monitavoitteisia kohteita, joiden toteutuksessa huomioidaan linnustollisen arvon lisäksi myös muu monimuotoisuus ja vesiensuojelu. SOTKA-levähdysalueet ovat vapaaehtoisuuteen perustuvia sopimuksia muuton aikaisista metsästysrajoituksista, jotta linnut voivat rauhassa valmistautua syysmuuttoon. Lisäksi Suomen Riistakeskus ja Metsähallituksen Eräpalvelut toteuttavat Helmi-vieraspedot hanketta, missä yhteisrahoituksella Ympäristöministeriön kanssa torjutaan haitallisia vieraslajipetoja, supikoiraa ja minkkiä, Helmi-ohjelmassa kunnostettavilta arvokkailta Natura 2000 SPA lintuvesiltä ja niiden ympäristöistä. Hankkeessa osallistetaan laajasti myös paikallisia vapaaehtoisia.

Tavoitteet Helmiohjelmassa ovat vuoteen 2030 mennessä 500 suojelualueiden ulkopuolista lintukosteikkoa (Riistakeskus 400 kpl/Metsäkeskus 100 kpl) ja 150 kpl levähdysalueita sekä 70 kpl vieraspetojen torjuntaa kunnostetuilla lintuvesillä.

Helmiohjelman ja SOTKA-hankkeen toteutukseen on saatu rahoitusta 30.40.50 momentille vuosien 2020, 2021 ja 2022 talousarvioissa, yhteensä 9 miljoonaa euroa. Vuosien 2023-2024 toiminta on rahoitettu kolmivuotisen siirtomäärärahan turvin. Tavoitteista on saavutettu vuoden 2022 loppuun mennessä 44 lintukosteikkoa suojelualueiden ulkopuolella, 20 levähdysaluetta ja vieraspetojen torjuntaa 72 kohteella.

Toimenpide	**Tavoite**	**Toteutus 2020-2021**	**Toteutus 2022**	**Tulos yht. 20-22**
Lintukosteikot (kpl)	500	24	20	44
Vieraspetopyynti (kpl)	70	-	72	72
Rauhoitusalueet (kpl)	150	12	8	20

Valtion talousarvion määrärahoilla rahoitettavien toimenpiteiden lisäksi Helmi-ohjelmaa toteutetaan liiketoiminnan tulorahoituksella talouskäytössä olevilla valtion alueilla ns. monikäyttömetsissä. Alla olevasta taulukosta käy Metsähallituksen liiketoiminnan Helmi toteutus 2022 ja tavoite 2023 sekä vuoden 2030 kokonaistavoite:

Toimenpide	**2022 toteuma (tavoite)**	**2023 tavoite, ha**	**2030 tavoite, yht. ha**

Soiden ennallistaminen ja vesien palautus, ha	1578 (1100)	**1100**	9300
Lehtojen hoito, ha	8 (100)	**100**	650
Paahdeympäristöjen luonnonhoito, ha	23 (30)	**40**	290
Tulen käytön lisääminen palojatkumoalueilla, ha	438 (450)	**456**	4400
Kalojen vaellusesteiden poistaminen, kpl	123 (135)	**165**	970

Metsähallituksen liiketoiminnalle aiheutuneet kustannukset Helmi-ohjelman toimenpiteistä olivat vuonna 2022 yhteensä 1,2 milj. euroa. Vuoden 2023 arvio on 1,29 milj. euroa.

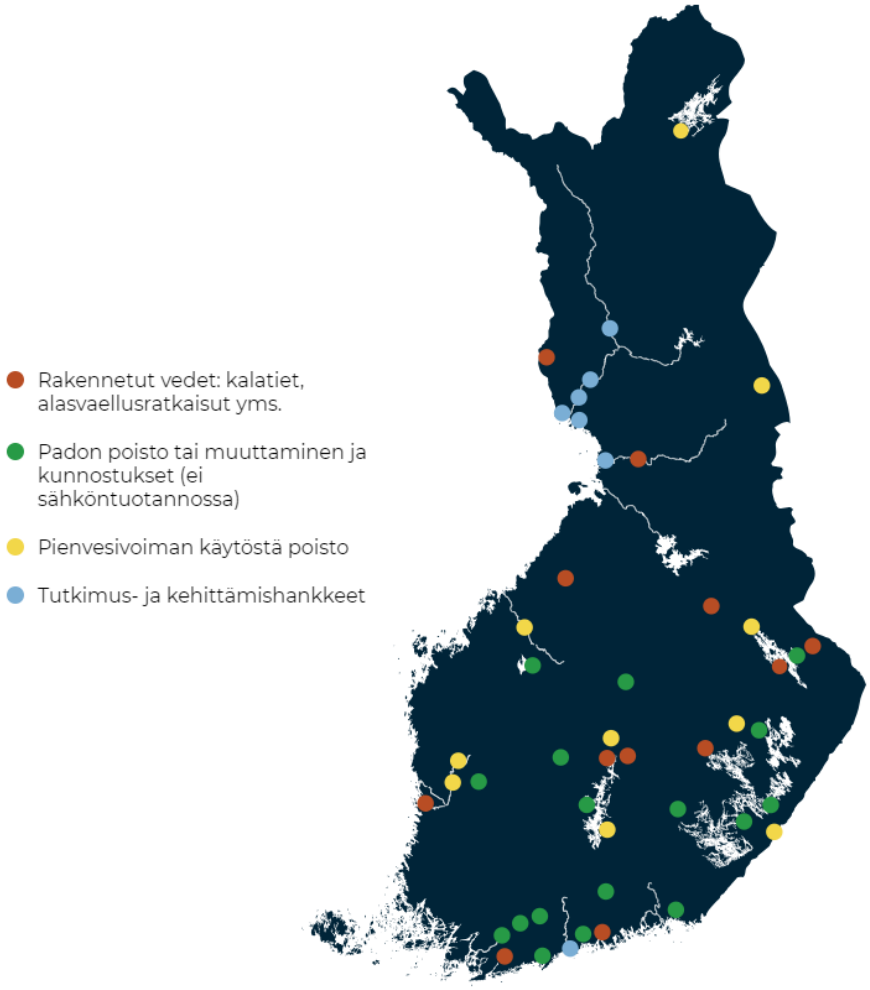
NOUSU-ohjelman toteutus 2020-2023

Vaelluskalakantojen elvyttämisohjelma NOUSU on ollut merkittävässä roolissa erityisesti uhanalaisten ja vaarantuneiden lohikalakantojemme elvyttämisessä. Ohjelma toteuttaa monimuotoisia vaelluskalojen kulku- ja elinmahdollisuuksia parantavia virtavesihankkeita. Lisäksi ohjelma on tukenut laajasti vaelluskalahankkeisiin liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä sekä tarvittavia pilottihankkeita.

NOUSU-ohjelman toteutuksessa hyödynnetään rahoitusmekanismia, jossa julkisella ja yksityisellä rahoituksella voidaan yhteistyössä edistää kokonaisten jokialueiden ennallistamista ja kehittää alueita uusista, luontoarvoja korostavista lähtökohdista. Ohjelman hankevesistöt ja tukikohteet vaihtelevat pienten jokien esteiden poistosta aina suurten, rakennettujen jokien vaellusratkaisuihin. Ohjelmaa toteutetaan yhteistyössä aluetoimijoiden kanssa siten, että rahoitettavilta hankkeilta edellytetään vahvaa alueellista sitoutumista ja vähintään 50 %:n yksityiseen rahoitukseen perustuvaa omarahoitusosuutta.

Vuosina 2020-2023 NOUSU-ohjelman toteutukseen oli määrärahaa käytettävissä yhteensä 15 milj. euroa. Rahoituksen turvin pystyttiin käynnistämään ja saattamaan valmiiksi yli 50 hanketta, eli yhteensä yli 30 milj. euron investoinnit vaelluskalakantojemme hyväksi.

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ JA YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
18.10.2023

Alla olevassa taulukossa on maa- ja metsätalousministeriön Helmi- ja Nousu-ohjelmien rahoitus vuoden 2023 talousarviossa sekä vertailu vuoden 2024 talousarvioesitykseen.

Milj. euroa	**2023 TA**	**2024 TAE**	**Muutos 2023-2024**
HELMI-ohjelma			
30.40.45	1,700	1,700	-
30.40.50	-	1,000	+1,000
HELMI yhteensä	**1,700**	**2,700**	**+1,000**
NOUSU-ohjelma			
30.40.31			
- Kalojen kulkumahdollisuuksien parantaminen, nousuesteiden poisto	0,757	2,757	+2,000